

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรธรรมชาติประเภทหนึ่งที่มีส่วนช่วยในการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ การครองชีพและความเป็นอยู่ของคนไทย โดยเฉพาะผู้อาศัยอยู่กับรายได้ที่มาจากทรัพยากรป่าชายเลนนั้นมักจะกล่าวว่าเป็นเสี่ยงเดียวกันว่าทะเลและป่าโกงกางคือแหล่งของชีวิต ด้วยเหตุที่ผลประโยชน์นานาประการจากทะเลที่ให้แก่มนุษย์ไม่ว่าจะในแง่ของการใช้สอยในด้านพลังงานโดยเฉพาะไม้ฟืน ถ่าน และเป็นที่อยู่อาศัยของ กุ้ง หอย ปู ปลา หากจัดการหรือทำด้วยความระมัดระวังแล้วป่าชายเลนสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ให้มนุษย์ไม่มีวันสิ้นสุด ปัจจุบันเป็นที่ปรากฏแน่ชัดว่าการทำลายหรือการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนมีลักษณะแตกต่างกันหลายรูปแบบ เนื่องจากทรัพยากรบนบกโดยเฉพาะป่าไม้มีค่อนข้างจำกัดและประกอบกับประชาชนในพื้นที่บริเวณชายฝั่งมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ความต้องการไม้เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิง ความต้องการสัตว์น้ำเพื่อเป็นอาหาร จะมีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ป่าชายเลนเพื่อกิจการต่าง ๆ จะมีมากขึ้นไปด้วย การบุกรุกป่าชายเลนโดยมนุษย์มีหลายรูปแบบและที่จัดว่ามีความสำคัญอย่างมากและมีสภาพเดียวกันในทุกแห่งก็คือ การบุกรุกป่าชายเลนเพื่อทำนาุ้ง ซึ่งมีกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปตามจังหวัดต่าง ๆ บริเวณชายฝั่ง จากข้อมูลในปี พ.ศ. 2530 มีพื้นที่นาุ้งทั้งหมดบริเวณชายฝั่งทั่วประเทศโดยประมาณ 689,120 ไร่ หรือร้อยละ 64.3 ของพื้นที่การใช้ประโยชน์ป่าชายเลนทั้งหมด ซึ่งนับว่าเป็นการทำลายป่าชายเลนเพื่อธุรกิจนี้มากที่สุด

จังหวัดสมุทรสงครามเคยเป็นจังหวัดที่อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้ชายเลนตลอดแนวฝั่งทะเลติดอ่าวไทย ในปี พ.ศ. 2527-2532 เป็นช่วงเวลาที่มีการเลี้ยงกุ้งกุลาดำในสมุทรสงครามกันอย่างกว้างขวางเป็นเหตุให้ป่าชายเลนที่มีอยู่ในจังหวัดถูกแผ้วถางตัดฟันทำลายลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ซึ่งปัจจุบันมีป่าไม้ชายเลนเหลืออยู่เพียงน้อยนิดประมาณ 109 ตร.กม. เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนก็ได้พยายามที่จะปรับปรุงสภาพของป่าชายเลนให้ดีขึ้นอย่างเช่น กรมป่าไม้ได้มีการรณรงค์การปลูกป่าขึ้น กรมประมงแนะนำวิธีการเลี้ยงกุ้งทะเลอย่างถูกวิธี เพื่อป้องกันการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ กรมพัฒนาที่ดินได้ให้ความรู้แก่เกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงกุ้งในเรื่องของการกำจัดเลนในบ่อ รวมถึงกรมส่งเสริมการเกษตรที่คอยให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรอยู่ตลอดเวลา ตลอดจนองค์กรเอกชนต่างๆ ที่รวมกลุ่มกันเพื่อปกป้องและอนุรักษ์ป่า

ชายเลนไว้ยาวนานเท่านั้น แต่กระนั้นก็ตามป่าชายเลนก็ยังอยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรมมาตลอด เนื่องจากการขยายตัวของกรเลี้ยงกุ้งบริเวณป่าชายเลนเพิ่มมากขึ้น ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยต้องการศึกษาหาความจริงเกี่ยวกับผลกระทบจากการเพาะเลี้ยงกุ้งบริเวณป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงคราม เพราะต้องการศึกษาว่าหลังจากที่เกษตรกรทำการเลี้ยงกุ้งบริเวณป่าชายเลนแล้วจะมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศอย่างไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการเลี้ยงกุ้ง ของเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงกุ้งในจังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับผลกระทบจากการเลี้ยงกุ้งต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศบริเวณป่าชายเลน
3. เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรกับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากการเลี้ยงกุ้งต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษานี้สามารถนำข้อมูลมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาด้านป่าชายเลนของจังหวัดสมุทรสงครามเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายด้านป่าไม้ โดยทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและยังเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนในการวางแผนปรับปรุงการเพาะเลี้ยงกุ้งบริเวณป่าชายเลน เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด ตลอดจนสามารถนำผลจากการศึกษาไปเผยแพร่แก่เกษตรกรเพื่อเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรผู้เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่งต่อไป

สมมติฐานของการวิจัย

ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเกี่ยวกับผลกระทบจากการเพาะเลี้ยงกุ้งต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ

ขอบเขตและวิธีวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับผลกระทบจากการเพาะเลี้ยงกุ้งบริเวณป่าชายเลนในจังหวัดสมุทรสงครามในพื้นที่ 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองและอำเภออัมพวา เท่านั้น

2. เป็นการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ในประเด็นความชุ่มชื้นและการเน่าเสียของน้ำ จำนวนสัตว์น้ำในป่าชายเลน ปริมาณต้นไม้ในป่าชายเลน ความสมบูรณ์ของดิน

นิยามศัพท์

ลักษณะส่วนบุคคล หมายถึง ข้อมูลของเกษตรกรที่เกี่ยวข้องกับเพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้ง และจำนวนพื้นที่เลี้ยงกุ้ง

ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิสถูที่สุดที่ผู้ให้ข้อมูลได้ศึกษาเล่าเรียนในสถาบันการศึกษาต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน

รายได้ หมายถึง จำนวนรายได้เป็นเงินสดทั้งหมดที่ครัวเรือนได้รับจากการเพาะเลี้ยงกุ้ง

ประสบการณ์ในการเลี้ยงกุ้ง หมายถึง ระยะเวลาในการเพาะเลี้ยงกุ้งตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปัจจุบัน (คิดเป็นจำนวนปี)

ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ป่าชายเลน หมายถึง จำนวนปีของการอยู่อาศัยและดำเนินกิจกรรมอยู่ในป่าชายเลน

ป่าชายเลน หรือป่าโกงกาง หมายถึง กลุ่มของสังคมพืชที่ขึ้นอยู่ในเขตน้ำลงต่ำสุด และน้ำขึ้นสูงสุดบริเวณชายฝั่งทะเลปากน้ำ หรืออ่าวซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตหลายชนิดทั้งพืชและสัตว์

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรคนใดคนหนึ่งในครัวเรือนที่ทำการเพาะเลี้ยงกุ้งบริเวณป่ายายเลนมีวัตถุประสงค์เพื่อการจำหน่ายลูกกุ้ง และตัวกุ้งที่ผ่านมา

ผลกระทบในด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ หมายถึง สิ่งที่ส่งผลตามมาจาก การเพาะเลี้ยงกุ้งบริเวณป่ายายเลนในด้านสิ่งแวดล้อมทั่ว ๆ ไป และระบบนิเวศบริเวณป่ายายเลน ตามความเห็นของเกษตรกร วิธีการวัดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศโดยการถาม ความเห็นของเกษตรกรในแง่ของความชุ่มชื้นและการเน่าเสียของน้ำ จำนวนต้นไม้และสัตว์น้ำที่ลดลง ความสมบูรณ์ของดินที่ลดลง โดยใช้สัดส่วนประมาณค่า (rating scale)